

РОЛЬ ПЕТРА БУБЕЛИ У ГЕНЕЗИ УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИХ ВІДНОСИН У 1918 – 1919 РР.

Андрій Прокіп

кандидат історичних наук, доцент, провідний співробітник Львівського історичного музею, відділ «Музей-Арсенал», Львів

E-mail: andrprokip@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0009-6777-5146>

Василь Клок

кандидат історичних наук, доцент Львівського торговельно-економічного університету, Львів

E-mail: clockvas@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-2613-2007>

Олександра Кендус

кандидат філософських наук, доцент Львівського торговельно-економічного університету, Львів

E-mail: lesya.kendus@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5908-8383>

Юрій Михальський

кандидат історичних наук, доцент Львівського торговельно-економічного університету, завідувач кафедри історії і філософії, Львів

E-mail: myhalski@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1504-2604>

У даній статті порушується тема ролі Петра Бубели у зародженні та розвитку відносин між Західноукраїнською народною республікою (ЗУНР) та Угорщиною у 1918 – 1919 рр. Після розпаду імперії Габсбургів та формування в Центральній та Східній Європі нових національних держав, гостро постала проблема формування нової системи міжнародних відносин. Генеза українсько-угорських міждержавних взаємин мала важливе значення для обох країн та політичної ситуації в регіоні. На підставі аналізу архівних матеріалів та мемуарів, автори проаналізували етапи розвитку цих зв'язків та прийшли до висновку, що основною проблемою для обох сторін було питання політичної приналежності Закарпаття. Проте, через польсько-українську війну 1918 – 1919 рр. та військові конфлікти Будапешта з сусідами, це питання було відкладено. Сторони зосередились на економічній та військовій співпраці. Було з'ясовано, що отаман П. Бубела, який в цей період був заступником державного секретаря військових справ ЗУНР-ЗО УНР та був пов'язаний з працею над матеріально-технічного забезпеченням Галицької Армії (ГА) військовим спорядженням, зброєю, медикаментами, різними товарами для потреб армії, контактував з даних питань із Угорщиною. З'ясовано, що П. Бубела налагодив співпрацю з представником від Угорської Радянської Республіки (УРР), який прибув до Станіславова у 1919 р., завдяки чому уряд ЗО УНР підписав з Угорщиною торговельний договір. Встановлено, що П. Бубела особисто листувався з народним комісаром закордонних справ УРР Б. Куном. Зауважено, що однією з причин відставки П. Бубели з посади заступника секретаря військових справ ЗО УНР у червні 1919 р., як він сам стверджував, стала наявність зв'язків з представником радянської Угорщини. Таким чином, вважаємо, що тема українсько-угорських зносин 1918 – 1919 рр., участі у їх налагодженні окремих чільних представників ЗУНР-ЗО УНР, таких як, зокрема, П. Бубела, є перспективною і потребує подальших досліджень.

Ключові слова: Бела Кун, Будапешт, Галицька армія, дипломатія, дипломатична місія, Західноукраїнська народна республіка, Львів, Петро Бубела.

Постановка проблеми. Зникнення у результаті Першої світової війни з мапи Європи імперії Габсбургів та утворення нових незалежних держав на її території, зумовили потребу налагодження відносин між ними на новому рівні. Листопад 1918 р. став доленосним для народів Центрально-Східної Європи, зокрема для українців та угорців. На західно-українських землях після революційного «Листопадового Чину» проголошено Західну Українську Народну Республіку (ЗУНР), а в Угорщині, після «революції айстр», 13 листопада 1918 р., імператор

Карл I (король Карл IV) зрікся угорського престолу і лідер парламентської фракції радикалів і соціал-демократів граф Михайл Карої проголосив Угорську демократичну республіку (УДР). Дві країни опинилися в схожій геополітичній ситуації, оскільки були оточені ворожими країнами, які збройними та політичними шляхами прагнули ліквідувати їхню державність. Тому, з листопада 1918 р. ЗУНР та Угорщина розпочинають розбудовувати свої відносини. В першу чергу, акцент робився на військовій та економічній співпраці.

Аналіз останніх досліджень. Дана проблематика частково розглядалася у дослідженнях Ірини Матяш та Юрія Мушки, Олега Павлишина, Віктора Кирея, Василя Кучерука, Володимира Клапчука, Володимира Рутара, Ярослава Янчука, Магди Імре (Magda Imre) та Ласло Шюца (László Szűcs), Аकोша Біро (Akos Biró), ін. Для написання статті використано також спогади з 1915 р. провідного угорського діяча, члена революційного уряду в 1919 р. Йозефа Погані (Józef Pogany) «Lemberg tiz hónap az orosz szarizmus uralma alatt», у тій їх частині, яка стосується його поглядів на історію України та згадок про перебування у Львові у період 10-ти місячної російської окупації 1914 – 1915 рр., спогади керівника української місії в Будапешті Миколи Галагана «З моїх споминів», спогади письменника Андрія Чайковського, архівні документи Державного архіву Одеської області, що стосуються участі Петра Бубели у міждержавних контактах ЗУНР (ЗО УНР) та Угорщини в 1919 р.

Мета дослідження. Розгляд окремих аспектів міждержавних відносин органів влади Західної України та Угорщини у період 1918 – 1919 рр. та висвітлення ролі у цьому процесі провідного державного діяча, члена уряду, заступника державного секретаря військових справ Західної Української Народної Республіки (ЗУНР), згодом Західної Облaсті Української Народної Республіки (ЗО УНР) Петра Бубели (1889 – ?).

Виклад основного матеріалу. Уже в листопаді 1918 р. між ЗУНР та Угорщиною розпочалося налагодження міждержавних контактів. Розглядалося болюче для обох сторін питання Закарпаття, адже угорські органи влади вкрай вороже ставилися до виявленої українцями тенденції приєднати цього регіону до України. Законом від 2 грудня 1918 р. Угорщина визнала право Закарпаття («Руської Країни») на автономію, однак на практиці він не діяв [Галаган, 2005, с. 413].

Важливими були питання відправки на батьківщину українських військових, які опинилися в Угорщині після завершення I світової війни. Цим займалася не тільки дипломатична місія ЗУНР в Будапешті, а й окрема військово-санітарна місія, на чолі з її комендантом галичанином поручником Остапом Гамерським та його помічниками Іллею Маслоком і Костянтином Загородою [Галаган, 2005, с. 433].

Перед галицькими місіями стояли важливі для ЗУНР питання організації закупівлі в Угорщині військового спорядження, продовольства, медикаментів, інших товарів.

Інтереси ЗУНР в Угорщині, за рекомендацією державного секретаря закордонних справ ЗУНР Лонгіна Цегельського, представляв уродженець Коломиї, виходець з відомої театральної сім'ї, дипломат і військовий, отаман ГА Ярослав Біберович [Кучерук, 2010, с. 31]. Дослідник історії ЗУНР Олег Павлишин зазначав, що у Будапешті Я. Біберович налагодив контакти з політичною елітою Угорщини, з місіями Антанти, для потреб ЗУНР та ГА, займався організацією закупівлі в Угорщині військового спорядження, продовольства, товарів для ЗУНР [Павлишин, 2018, с. 118].

З метою підписання угоди про вільний переїзд

українських вояків через угорську територію до Галичини, а також про доставку товарів для ЗУНР 29 листопада 1918 р. до Будапешта прибула галицька делегація на чолі з Євгеном Петрушевичем та Володимиром Сінгалевичем [Рутар, 2011, с. 219]. У листі до Є. Петрушевича від 21 січня 1919 р. Я. Біберович вказував на те, що угорці не хочуть пропускати до ЗУНР вагони з амуніцією через побоювання, що українці можуть використати зброю проти них самих і захоплять Закарпаття. Для того, щоб залагодити непорозуміння, угорці вимагали від уряду ЗУНР офіційно підтвердити, що зброя не буде використана проти них. Водночас, не заперечували її застосування проти румунів. Я. Біберович наголошував на тому, що у випадку її використання проти румунів, угорці готові доставити ще більше військового спорядження для ГА [Рутар, 2011, с. 220].

Після Акту Злуки відбулося об'єднання дипломатичних місій ЗУНР та УНР. Я. Біберович став другим радником голови місії УНР Миколи Галагана в Угорщині, представником ЗО (Західної Облaсті) УНР. До складу місії входили також Микита Шаповал (секретар), Микола Шраг (радник), Олександр Олесь, Олекса Клор, Тиміш Яцкевич, Михайло Курчак та ін. За рекомендацією Я. Біберовича, М. Галаган включив до складу місії двох галичан – Івана Стасіва та Івана Флюнта. «У мене збереглися добрі спогади про проф. І. Флюнта, але ще кращі про Ів. Стасіва, якого я ближче міг пізнати й оцінити його глибоку відданість справі нашої національно-визвольної боротьби. Я з великою приємністю згадую про те, що наші відносини протягом нашої спільної праці у Будапешті не омрачилися ніяким серйозним непорозумінням; я дуже радий, що й до цього часу з Ів. Стасівим я знаходжусь в дружніх листових зносинах», – згадував М. Галаган [Галаган, 2005, с. 432]. На посаду радника, яка передбачалася для представника ЗУНР потрапив член партії соціалістів-революціонерів (УПСР) М. Шраг [Матяш, Мушка, 2005, с. 114].

Питаннями технічного, продовольчого, фінансового забезпечення ГА, закупівлі в Угорщині та інших країнах військового спорядження, опікувався також і заступник державного секретаря військових справ, виконувач обов'язки державного секретаря військових справ ЗУНР-ЗО УНР отаман П. Бубела.

Так, згідно з його розпорядженням від 1 березня 1919 р., підписаним спільно головою уряду (президентом державних секретарів) ЗО УНР Сидором Голубовичем та П. Бубелою, хорунжий ГА мав отримувати щомісяця (без врахування доплат) 230 крон, четар 280 крон, поручник 340 крон, сотник 400 крон, отаман 450 крон, осавул 550 крон, полковник 750 крон [Голубович, Бубела, 1919, с. 6].

У розпорядженні П. Бубели від 10 березня 1919 р., щодо харчового забезпечення армії вказувалося, що на денне забезпечення офіцерів із розрахунку на одну особу виділяється «150 гр. м'яса, 100 гр. каші, 20 гр. солі, 0,5 гр. перцю або паприки, 10 гр. омасти (смазьцю), 4 гр. цибулі або часнику, 1 цл. оцту, 15 гр. білого борошна, 200 гр. житнього, хлібного борошна, 500 гр. картоплі, 20 гр. цукру» [Вісник Державного Секретаріату Військових Справ, 1919, с. 3].

Не залишалися поза увагою військового відомства

і питання підвищення боєздатності армії шляхом підтримки нових, як на той час, видів озброєнь. Так, важливе місце у структурі ГА П. Бубела відводив розвитку такого нового й перспективного виду збройних сил як бойова авіація. Безпосередньо організацією галицької бойової авіації займався син великого Каменяра Петро Франко, якого ще в грудні 1918 р. наказом П. Бубели призначено керівником авіаційного (летунського) відділу. У першому пункті цього наказу говорилося, що: «1. Командантом Летунського Відділу і референтом летунства при Державнім Секретаріаті Військових Справ іменую поручника УСС Петра Франка... Тернопіль, дня 1 грудня 1918 року. Товариш Державного Секретаря Військових Справ Бубела, сотник» [Кучабський, Франко, 1999, с. 51].

У березні 1919 р. своїми розпорядженнями П. Бубела визначив, що офіцери авіації, окрім належних виплат за військове звання, мають додатково отримувати 190 крон на місяць, підстаршини авіації – 150 крон. За знищення одного ворожого літака виплачувалася винагорода у розмірі 1000 крон, за випробовування літака – 100 крон. З іноземними пілотами-професіоналами укладалися окремі угоди [Вістник Державного Секретаріату Військових Справ, 1919, с. 9].

У 1919 р., як військовий експерт, у переговорах з представниками Угорщини, Австрії, Чехословаччини про закупівлю військового спорядження для ГА брав участь молодший брат Петра – Володимир-Андрій Бубела (1894 – 1941) – учасник польсько-української війни 1918 – 1919 рр., замордований росіянами у Львові 1941 р. у замарстинівській в'язниці [Янчак, 2004, с. 8].

Про перебування В. Бубели за кордоном побіжно дізнаємося з матеріалів судового процесу 1929 р., вчиненого поляками над колишніми військовими другої сотні т. зв. «курени смерті» УСС, що у час боїв за Львів 1918 р. діяла на відтинку Підзамче-Підбірці під командуванням поручника Сократа Іваницького (майбутнього доктора права, професора – *авт.*) [Калина, 1936, с. 44], з приводу вбивства польського добровольця Адама Терліковського. В акті обвинувачення вказувалося, що «під час українсько-польської війни під Львовом обвинувачений Володимир Бубела взяв до неволі в дні 7 грудня 1918 р. польського легіоніста Адама Терліковського в селі Лисничих... В Підбірцях Бубела мав його обвинувачувати перед командантом українського війська, поручником Іваницьким за вдуманий грабунок. Після того Терліковського вивів придніпрянський козак Василь (невідомого прізвища) за стодолу і там його вбив. Переслуханий обвинувачений Бубела не чувається до вини і заперечує, немов би він ходив критичного дня на стежу, яка забрала Терліковського в полон...» [Діло, 1929, с. 5]. У звіті з судового процесу також вказува-лося, що «по повороті Бубели з Чехословаччини почали говорити, що підсудний поповнив якісь промахи» [Діло, 1929, с. 5]. Через польські звинувачення, брат П. Бубели Володимир-Андрій був ув'язнений на два роки.

Повітовий комісар ЗУНР на Самбірщині, письменник Андрій Чайковський, згадуючи про економічні стосунки Галичини з урядом Угорщини

писав про постачання авіазапчастин, а деколи і укомплектованих літаків з Угорщини для військової авіації ЗУНР. Він стверджував, що Угорщина взамін за нафту передала авіації ГА велику кількість військової амуніції, включно з бойовими літаками [Чайковський, 2002, с. 222].

У березні 1919 р. низку угод з урядом УДР уклала в Будапешті делегація ЗО УНР на чолі з Семеном Вітиком. Як згадував М. Галаган, головною метою делегації «було закуплення на Угорщині різних військових предметів, потрібних для війни проти поляків. На це вказує й той факт, що в складі делегатів були старшини, в тім числі й інтендантські» [Галаган, 2005, с. 433]. Протоколи цих угод передбачали постачання військової техніки та зброї взамін на бориславську нафту та паливно-мастильні матеріали.

Дослідник В. Клапчук зазначав, що завдяки нафтовій промисловості розвивався експорт, товарообіг ЗО УНР. Станом на лютий 1919 р. ринок нафти ЗО ЗУНР суттєво перевищував можливості її переробки та експорту. Щомісячно видобували 5 тис. цистерн, а переробляли на державному нафто-переробному заводі 1,5 тис. цистерн. В обмін на нафту, згідно з торговими угодами, Угорщина зобов'язувалася надсилати до ЗО УНР одяг, медикаменти, амуніцію, зерно (до березня 1919 р. з Угорщини мали надійти 80 вагонів зерна) [Клапчук, 2018, с. 623].

А. Чайковський згадував: «Не довго працював у нас д-р Скибінський, бо за кілька неділь перенісся до Дрогобича. Його замінив товариш Вітик. Розуміється, що позиція в Дрогобичі була багато краща і безпечніша, як в Самборі. Там було подальше від боевої лінії і заробіток був кращий. Як мені розказували люди, познайомлені зі справою, в Дрогобичі було змагати нафти на два мільярди. Магазинували її ще німці, та не встигли вивезти. Говорено, що всі цистерни були так переповнені, що дальше добування ропи було для браку місця припинене. Говорено далі, що мадяри ще перед большевицьким переворотом давали нам по 300 корон за гекто ропи, але «дожа» Вітик жадав конечно за нафту «пшениці для його робітників», (котрі, правду кажучи, не мали що робити, і, коли не служили при дрогобицькій армії, то байдикували). Мадяри оферували нам замість грошей таке, чого нам було конче потрібно для війська, – від чобіт до муніції та літаків, бо там того добра було доволі, а в нас сиділи дармо змобілізовані курені по касарнях босі, бо не можна було з ними робити звичайних вправ, без чого вояк прямо дуріє і деморалізується. Наші вояки втікали з касарень, а коли їх приловлено, то оправдовувалися тим, що пішли за чобітьми. І це виглядало на правду. Але дрогобицький «дожа» тим не зворушувався і нафти без пшениці не хотів дати. Центральне правительство не мало сили його до того примусити, бо ж він був одним з п'яти директорів, отже, найвищої влади, прямо кажучи, «айнфінфтель кайзер». Я чув не раз, як говорили наші старшини в Самборі: «Треба нам піти одним куренем до Дрогобича. Вітика повісити, а нафту вивезти на мадяри й добути звідтіля, чого нам треба. Може б воно й добре було, коли б були зробили з тим самі

старшини порядок, але тоді вже було запізно, бо по большевицьким перевороті на Мадярщині не було з ким говорити» [Чайковський, 2002, с. 222–223].

Наприкінці березня 1919 р. у результаті перевороту, до влади в Угорщині прийшли ліві сили (соціал-демократи і комуністи). Голова місії УНР М. Галаган згадував: «На другий день, ц. т. 21 березня, ми проснулись уже під новою владою. Всюди, як це було й у нас дома, стало червоно. Слово «vörös» («вереш» – «червоний») уживане було в найрізномордніших випадках, так само як і «a proletár diktatura». На вулицях появились перші відділи («vörös Hadsereg» («червоної армії»))... Головою ради народних комісарів став соціал-демократ Гарбаї; кожним окремим комісаріатом мала управляти колегія на чолі з комісаром даного ресорту. Із усіх комісарів було 12 соц.-дем. і 1 комуніст; із членів колегій було 10 соціал-демократів і 7 комуністів. Комісаром закордонних справ призначено Белю Куна (членами колегії були соціал-демократ Петро Агоштон і комуніст Ерне Пор); комісаром «Руської Країни» призначено бувшого її губернатора Авг. Штефана» [Галаган, 2005, с. 436].

Незважаючи на те, що 21 березня 1919 р. влада в Угорщині змінилася, попередні домовленості про постачання до ЗО УНР з боку нового угорського уряду не порушувалися. Українська торговельно-дипломатична місія залишилася та не виїхала після лівого перевороту з Угорщини. Наприкінці березня 1919 р. при Харчовому уряді ЗО УНР створено «Державне українське бюро товарообмін». Для ефективної роботи цієї організації були відкриті по українським містам спеціальні осередки. Так, в Гусятині і Тернополі осередки для Надніпрянщини, в Лавочному – для Угорщини, Камянець-Подільський, Проскурів – для Загреба і Праги [Рутар, 2011, с. 220].

Важливе місце у закупівлях військового майна за кордоном займала інтендатура. Отаман П. Бубела, 24 березня 1919 р., видав інструкцію (за номером XLVIII), яка регулювала організацію та роботу інтендатури. У документі зазначалося, що інтендатура ДСВС (Державного Секретаріату Військових Справ) є найвищою інтендантською владою у ЗО ЗУНР. Їй підлягають в економічно-адміністративних справах інтендатури при окружних військових командах (ОВК). Інтендатура ОВК «складається з 4-х референтів: управителя інтендатури, одностроєвого референта, ліквідуючого старшини (поборового референта), каси. Окружній інтендатурі в економічно-адміністративному плані підлягають усі відділи та підвідділи ОВ команди» [Бубела, 1919, с. 1–2].

Населення ЗО УНР і безпосередньо вояки ГА потерпали від браку медикаментів і медичного устаткування. Закупівля медикаментів здійснювалися переважно через українські дипломатичні місії в Австрії, Чехо-Словаччині та Угорщині [Рутар, 2011, с. 220].

У березні 1919 р. лівий уряд Угорщини прислав до ЗО УНР свого представника Макса Пінтера. Отаман П. Бубела згадував, що «до Станіслава приблизно в березні 1919 р. прибув представник Радянської Угорщини, який був офіційно прийнятий і з яким я зразу налагодив тісні зносини, завдяки чому Уряд

підписав торговельного договору з Радянською Угорщиною і назначив нам свого представника. Те, що я увесь час ходив у солдатській формі без старшинських відзнак, це що у мене дома майже кожний день бував угорський радянський представник – мало за наслідок що на мене інші члени уряду дивились як на більшовика, яким я в дійсності не був, бо на жаль тоді не розумів як слід цього терміну. Надіявся навчитись в угорського представника алеж він був як після виявилось соціал-демократ. Правда, велику користь дала мені його розмова, – зустріч з представниками чужоземних держав улаштована мною в моєму помешканні де він гарно змалював їх фарисейську політику. Товариш Б. Кун можливо тямить скільки я завантажував його допитами у ріжних спільних справах» [ДАОО, ф. 8065, оп. 2, спр. 7792, арк. 9/5].

19 травня 1919 р. Рада Державних Секретарів ЗО УНР ратифікувала торговельну угоду з радянською Угорщиною. В угоді йшлося про зобов'язання Угорщини поставляти до ЗО УНР ліки, рільничі машини і технічні артикули, взамін за нафту. Як зазначив дослідник В. Кирея, можливо, пункт «технічні артикули» давав широке поле для трактування, і передбачав у тому числі і постачання військових літаків, бо в самій угоді про літаки мова не йшла [Кирея, 2017, с. 50].

Угорський політичний діяч Бела Кун, який після перевороту 21 березня 1919 р. та приходу до влади лівого уряду Шарля Габраї, очолював комісаріат закордонних справ Угорської Радянської Республіки (УРР), через М. Галагана висловив бажання зустрітись з колишнім головою Директорії УНР Володимиром Винниченком, зважаючи на його ліві погляди. Як наголошували дослідники І. Матяш та Ю. Мушка, угорські комуністи сподівалися через посередництво В. Винниченка отримати допомогу від російських більшовиків. Українська ж дипломатія в особі голови місії М. Галагана намагалася через угорське посередництво припинити війну УНР з більшовицькою Росією [Матяш, Мушка, 2005, с. 117].

У протоколах революційного уряду УРР зазначалося, що Б. Кун, звітуючи перед революційною народною радою УРР вказував, що УНР через свого представника в Будапешті М. Галагана прагне посередництва Угорщини між УНР і російською радянською республікою та що «він буде на радіозв'язку не тільки з Леніном, а й з Голубовичем і Винниченком» [Imre, Szűcs, 1986, s. 84]. Очевидно, Б. Кун розраховував на те, що досягнення порозуміння УНР-ЗОУНР з більшовиками покращить складне військове становище Угорщини, а очікуваний прямий зв'язок УРР з червоною армією матиме вирішальний вплив, тому Б. Кун підтримав ці переговори, «які однак не увінчалися успіхом» [Imre, Szűcs, 1986, s. 17, 84].

Значну частку революційного уряду УРР складала євреї. За даними дослідника А. Біро, в Угорщині до 1918 р. близько 10 % офіцерів запасу цісарсько-королівської армії були євреями, при тому що євреї складали тоді близько 5 % від загальної кількості населення імперії Габсбургів. Під час російської окупації Галичини упродовж 1914 – 1915 рр. майже

400 тис. галицьких євреїв змушені були утікати з краю, з них 77 тис. знайшли притулок у Відні, а 20–25 тис. опинилися у Будапешті [Віго, 2019, с. 17].

У 1919 р. пости народного комісара військових справ, командира 2 корпусу армії УНР займав угорський громадсько-політичний діяч єврейського походження, журналіст Йозеф Погані, певним чином пов'язаний з Галичиною і Львовом, розстріляний сталінським режимом у 1938 р. Про своє перебування у Львові в час 10-місячної російської окупації 1914–1915 рр. Й. Погані залишив цікаві спогади, у яких з симпатією відгукувався про українців та захоплювався їх боротьбою з російським імперіалізмом.

У цій праці, він коротко подав історію розвитку українського національно-визвольного руху, наголошуючи, що український національний рух став одним з найважливіших у всесвітній історії визвольних рухів: «Україна займає велику територію у 680 тис. кв. км, з яких 75 тис. припадає на Галичину, потужний народ України – це 32-мільйонний народ, з якого 4 мільйони живуть у Галичині та Буковині... Гайдамаки, селянські повстання – ось він національний орнамент українського народу», – наголошував Й. Погані [Rógány, 1915, s. 22–23]. Він зазначав, що українське питання завжди піднімалося в історичних конфліктах. Російський царизм намагався знищити національну свідомість українців, позбавити українців усіх національних установ та організацій, заборонити мову. Щоб український народ прокинувся, писав Й. Погані, потрібні були дві величезні бурі – російська революція 1905 р. та введення загального виборчого права у Галичині 1906 р. Після революції 1905 р., у Росії з'явилися елементи демократії, парламент, вільна преса. Селянин і робітник стали кимось у суспільстві. Разом із соціальним рухом в Україні поштовхується і національний рух «піднімається українська мова, розливається рясним потоком українська преса, розходяться написані українською мовою буклети і книги, утворюються українські робітничі та селянські партії, формується прошарок української інтелігенції. Загальне рівне виборче право пробуджує у Галичині самосвідомість, також і серед селян-русинів. Селянин-русин уже не чувається кріпаком, але вимагає рівних прав з польським шляхтичем», – зазначав Й. Погані [Rógány, 1915, s. 24]. У першій російській думі було 40 українських представників, а в парламенті Австрії 32 представники від руського народу. Невелика Галичина стала П'ємонт для всієї української нації й питання України стало справою життя Російської імперії, підкреслював він [Rógány, 1915, s. 25].

У 1919 р. для підтримки контактів з російськими більшовиками, представники УНР здійснювали авіаційні перельоти через фронт. Так, наприклад, заступник наркома оборони УНР, один із засновників комуністичної партії Угорщини, Тібор Самуелі у травні 1919 р. здійснив переліт через фронт на двохмісному літаку до Москви для переговорів з радянським керівництвом.

У депеші Б. Куна від 24 квітня 1919 р. представнику Угорщини при уряді ЗОУНР М. Пінтеру щодо

перельотів угорських літаків через територію ЗОУНР зазначалося: «Товаришеві Пінтеру Представникові Угорської Радянської Республіки в Станіславі 1144/19 26/04/1919. Вашу телефонограму про незаплановане приземлення літака Брест – Москва з товаришами, які втікають від правосуддя, я знаю і прошу народ і високий уряд Західноукраїнської Народної Республіки дозволити безперешкодно продовжити політ до Росії, оскільки це є в інтересах Західноукраїнської Народної Республіки. Бела Кун». Голова уряду ЗОУНР С. Голубович доручив ДСВС «випустити обох угорських літаків враз зі всіма паперами, а рівнож дозволити п. Максіві Пінтерові на розмову з ними. Прошу о видане відповідних заряджень. През. держ. Секр.» [ДАЛЮ, ф. 257, оп. 2, спр. 1417, арк. 13].

Про такі перельоти подавав відомості і П. Бубела. Зокрема, він згадував, що надав можливість угорському представнику при уряді ЗОУНР відправити кур'єра до голови радянського уряду в Україні Християна Раковського. Він, зокрема, зазначив, що «між іншим йому було потрібно надіслати кур'єра літаком до товариша Раковського і я на власну відповідальність дав на це згоду. В дорозі літак за несправністю мотору сів на Галицькій території. Мною видано було наказу негайно доставити літака для направи до Станіслава а разом з літаком прибув кур'єр товариш Варга. З вдячності за гостинність він подарував мені кишенькового револьвера і дав прочитати листа товариша Б. Куна до товариша Леніна. Я відмовився читати, тому що не хотів перевіряти чужих листів, але ж на першому місці я завважив фразу: «... революція без жертв плоду не дає» (в тім роді). Ці слова глибоко засіли мені в голову і напровадили на думку що і так як ми в Львові теж проводили революцію в рукавичках, то й наш З.О. УНР не буде мати успіху. Все те подаю тому, щоб вказати той процес перелому в мойому світогляді, який вже тоді в мене почався» [ДАОО, ф. 8065, оп. 2, спр. 7792, арк. 9/5].

Однією з причин відставки з посади заступника державного секретаря військових справ у червні 1919 р. був, як зазначав П. Бубела «можливо що більшу роллю відіграв тісний мій зв'язок з представником Радянської Угорщини» [ДАОО, ф. 8065, оп. 2, спр. 7792, арк. 9/5].

Висновки. Таким чином, як видно з документів, отаман П. Бубела – один зі співорганізаторів «Листопадового Чину» та творців ЗУНР, в силу своїх прямих обов'язків як члена уряду ЗУНР-ЗОУНР, заступника (товариша) державного секретаря військових справ ЗУНР-ЗОУНР, пов'язаних з працею над забезпеченням ГА військовим спорядженням, зброєю, різними товарами для потреб армії, мав з цих питань часті контакти з представниками інших держав. Зокрема, контактував та сприяв налагодженню зв'язків з представниками Угорщини (Угорської Демократичної Республіки (УДР), згодом Угорської Радянської Республіки (УРР)). З архівних матеріалів дізнаємося, що П. Бубела мав контакти з представником від УРР, який прибув до Станіслава у 1919 р., та з яким П. Бубела «налагодив тісні зносини». Завдяки чому, як він стверджував уряд ЗО

УНР «підписав торговельного договору з Радянською Угорщиною». Особисто листувався з народним комісаром закордонних справ УРР Б. Куном. «Товариш Б. Кун можливо тямить, скільки я завантажував його допитами у різних спільних справах», – писав П. Бубела, з чого можна зробити висновок, що листування між двома урядовцями «у різних спільних справах» було досить жвавим. Навіть

свою відставку з посади заступника (товариша) державного секретаря військових справ пов'язував через «зв'язок з представником Радянської Угорщини». На нашу думку, тема українсько-угорських зносин 1918–1919 рр., участі у їх налагодженні окремих чільних представників ЗУНР-ЗО УНР, таких як П. Бубела, є перспективною і потребує подальших досліджень.

Список використаних джерел

- Biró, A., 2019. *Júda Magyar oroslánjai Galicia földjén*, Budapest: Kiadja a Külgazdasági és Külügyminisztérium és a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 28 s.
- Imre, M., Szűcs, L., 1986. *A forradalmi kormányzótanács jegyzőkönyvei 1919*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 588 s.
- Rógány, J., 1915. *Lemberg. tíz hónap az orosz carizmus uralma alatt*, Budapest: Kiadja Népszava-Könyvkereskedés, 143 s.
- Державний архів Львівської області (ДАЛО), ф. 257, оп. 2, спр. 1417, на 19 арк.
- Державний архів Одеської області (ДАОО), ф. 8065, оп. 2, спр. 7792, на 226 арк.
- Бубела, П., *Розпоряд*, 1919, *Вістник Державного Секретаріату Військових Справ*, 10 цвітня, Ч. 9, с. 3.
- Бубела, П., 1919. *Улад інтендантури (XLVIII Розпоряд)*, *Вістник Державного Секретаріату Військових Справ*, 1 мая, Ч. 12, с. 1–2.
- Відгомін українсько-польської війни, 1929, *Діло*, 30 травня, ч. 118, с. 5.
- Галаган, М., 2005. *З моїх споминів (1880-ті – 1920 р.): документально-художнє видання, передмова: Т. Осташко, В. Соловйова, К.: Темпора*, 656 с.
- Голубович, С., Бубела, П., 1919. Доповнення до платень Українського Війська з дня 1 марта 1919, *Вістник Державного Секретаріату Військових Справ*, 15 марта, Ч. 7, с. 6.
- Кирея, В., 2017. *Авіація Української Галицької Армії (1918 – 1920), дисерт. на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук, спеціальність 20.02.22 – військова історія*, Львів, 223 с.
- Клапчук, В., 2018. *Економіка ЗУНР, Західно-Українська Народна Республіка. 1918 – 1923, Енциклопедія. Т. 1. А-Ж*, Івано-Франківськ, 696 с.
- Кучабський, Ю., Франко, П., 1999. *Петро Франко (сторінки життя)*, Львів: Львівське обласне Товариство політичних в'язнів і репресованих, 122 с.
- Кучерук, В., 2010. *Українська Галицька Армія. Довідник. Львівський історичний музей, К., Київська нотна фабрика*, 2010, 448 с.
- Матяш, І., Мухка, Ю., 2005. *Діяльність Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині: історія, спогади*, Київ: Києво-Могилянська академія, 397 с.
- Павлишин, О., 2018. *Біберович Ярослав, Західно-Українська Народна Республіка. 1918 – 1923, Енциклопедія. Т. 1. А-Ж*, Івано-Франківськ, 696 с.
- Рутар, В.С. Діяльність керівництва ЗУНР по організації закордонних поставок військового майна для Галицької Армії, 2011, *Гуманітарний журнал, літо-осінь*, 3-4, с. 216–225.
- Чайковський, А., 2002. *Спогади. Листи*. Дослідження: У 3 т., Упорядкування Б.З. Якимовича за участю З.Т. Грень, О.В. Седляра; Редкол.: Б.З. Якимович (голова) та ін. Львів, Т. 1., 514 с.
- Янчак, Я., 2004. *З історії авіації УГА*, Львів, Ліга прес, 44 с.

References

- Biró, A., 2019. *Júda Magyar oroslánjai Galicia földjén*, Budapest: Kiadja a Külgazdasági és Külügyminisztérium és a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 28 s. (in Hungarian).
- Bubela, P. *Rozporiad*, [Order], 1919, *Vistnyk Derzavnogo Sekretariatu Vijskovyh Sprav*, 10 cvitnia, ch. 9, s. 3. (in Ukrainian).
- Bubela, P., 1919. *Ulad intendantury (XLVIII Rozporiad)*, [Arrangement of the intendant (Order XLVIII)], *Vistnyk Derzavnogo Sekretariatu Vijskovyh Sprav*, 1 maja, ch. 12, s. 1–2. (in Ukrainian).
- Derzavnyj arhiv Lvivskoi oblasti (DALO), f. 257, op. 2, spr. 1417, na 19 ark.
- Derzavnyj arhiv Odeskoj oblasti (DAOO), f. 8065, op. 2, spr. 7792, na 226 ark.
- Galagan, M., 2005. *Z moih spomyniv (1880-ti – 1920 r.): dokumentalno-hudoznie vydsnnia*. Pepedmova: T. Ostashko, V. Solovijova. [From my memories (1880s-1920s): documentary-fiction edition, foreword: T. Ostashko, V. Solovijova], K.: Tempora, 656 s. (in Ukrainian).
- Golubovych S., Bubela P., 1919. *Dopovnenia do platen Ukraïnskogo vijska z dmia 1 marta 1919*, [Additions to the payments of the Ukrainian Army from March 1], *Vistnyk Derzavnogo Sekretariatu Vijskovyh Sprav*, 15 marta, ch. 7., s. 6. (in Ukrainian).
- Imre, M., Szűcs, L., 1986. *A forradalmi kormányzótanács jegyzőkönyvei 1919*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 588 s. (in Hungarian).
- Janchak, Ja., 2004. *Z istorii aviatcii UGA* [In history aviation UGA], Lviv: Liga-Pres, 2004, 44 s. (in Ukrainian).
- Klapchuk, V., 2018. *Ekonomika ZUNR*, [Economy of WUPR], *Zahidno-Ukraïnska Narodna Respublika 1918 – 1923. Encyklopedia. T. 1. A-Z*, Ivano-Frankivsk, 696 s. (in Ukrainian).
- Kucheruk, V., 2010. *Ukraïnska Galytska Armia*, [Ukrainian Galician Army], *Dovidnyk, Lvivskij istorychnyj muzej*, K., Kyivska notna fabryka, 448 s.
- Kuchabskyj, Uj., Franko P., 1999. *Petro Franko (storinky zytia)*, [Petro Franko (pages of life)], Lviv: Lvivske oblasne Tovarystvo politychnyh viazniv i represovanyh, 122 s. (in Ukrainian).
- Kyreja, V., 2017. *Aviatsia Ukraïnskoj Galytskoj Armii (1918 – 1920)*, [Aviation of the Ukrainian Galician Army (1918 – 1920)], *dysert. Na zdobuttia naukovoogo stupenia kandydata istorychnyh nauk, specialnist 20.02.22 – vijskova istoria*, Lviv, 223 s. (in Ukrainian).
- Matyash, I., Muxka Uj., 2005. *Dijalnist Nadzvyčajnoï diplomatyčnoï misii UNR v Ugorschyni: istoria, spogady*, [Activities of the UNR Extraordinary Diplomatic Mission in Hungary: history, memories], Kyiv, Kyjevo-Mogylianska Akademia, 397 s. (in Ukrainian).
- Pavlyshyn, O., 2018. *Biberovyh Jaroslav*, [Biberovych Jaroslav], *Zahidno-Ukraïnska Narodna Respublika 1918 – 1923. Encyklopedia. T. 1. A-Z*, Ivano-Frankivsk, 696 s. (in Ukrainian).
- Rógány, J., 1915. *Lemberg. tíz hónap az orosz carizmus uralma alatt*. Budapest: Kiadja Népszava-Könyvkereskedés, 143 s. (in Hungarian).
- Rutar, V. E., *Dijalnist kerivnyctva ZUNR po organizacii zakordonnyh postavok vijskovogo majna dlia Galytskoj Armii*, [Activities of the ZUNR leadership on the organization of foreign supplies of military property for the Galician Army], 2011, *Gumanitarnyj zurnal, lito-osin*, 3-4, s. 216–225. (in Ukrainian).
- Tchajkovskij A., 2002. *Spogady. Lysty*. [Memories. Letters], *Doslidzennia: U 3 t. Uporiadkubannia B. Z. Jakymovych, za uchastiu Z. T. Gren, O. V. Sedliara; Redkol.: B. Z. Jakymovych ta in.*, Lviv, T. 1., 514 s. (in Ukrainian).
- Vidgomín ukraïnsko-polskoj vijny, [Echoes of the Ukrainian-Polish war], 1929, *Dilo*, 30 travnia, ch. 118. (in Ukrainian).

Andrii Prokip

PhD in History, Associate Professor, Leading Researcher at the Lviv Historical Museum,
Department of the Museum-Arsenal, Lviv

Vasyl Klok

PhD in History, Associate Professor, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Oleksandra Kendus

PhD in Philosophy, Associate Professor, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Yuriy Mykhalskyi

PhD in History, Associate Professor, Lviv University of Trade and Economics, Head of the Department in
History and Philosophy, Lviv

**THE ROLE OF PETRO BUBELA IN THE GENESIS OF UKRAINIAN-HUNGARIAN
RELATION IN 1918 – 1919**

This article discusses the role of Petro Bubela in the emergence and development of relations between the Western Ukrainian People's Republic (WUPR) and Hungary in 1918 – 1919. After the collapse of the Habsburg Empire and the formation of new nation-states in Central and Eastern Europe, the problem of forming a new international relations system became acute. The genesis of Ukrainian-Hungarian interstate relations was important for both countries and the political situation in the region. Based on the analysis of archival materials and memoirs, the authors analyzed the stages of development of these relations. They concluded that the main problem for both sides was the issue of political affiliation in Transcarpathia. However, this issue was postponed due to the Polish-Ukrainian War of 1918 – 1919 and Budapest's military conflicts with its neighbors. The parties focused on economic and military cooperation. It was found out that ataman Petro Bubela, who at that time was the Deputy Secretary of State for Military Affairs in the Western Region of the Ukrainian People's Republic (WRUPR) and was involved in the logistics and technical support of the Galician Army (GA) with military equipment, weapons, medicines and various goods for the needs of the army, was in contact with Hungary on these issues. It was found that Petro Bubela established relations with a representative of the Hungarian Soviet Republic (HSR), who arrived in Stanislaviv in 1919 thanks to the government of the Western Region Ukrainian People's Republic, signed a trade agreement with Hungary. It was installed that Petro Bubela personally corresponded with Kuhn Bela, the National Commissioner for Foreign Affairs of the Hungarian Soviet Republic (HSR). It was noted that one of the reasons for Petro Bubela's retirement from the position of Deputy Secretary in Military Affairs of the Western Region Ukrainian People's Republic in June 1919, as he claimed himself, it was the existence of links with Soviet Hungary's representative. Thus, we believe that the topic of Ukrainian-Hungarian relations in 1918 – 1919, the participation in their establishment of certain prominent representatives in the Western Region Ukrainian People's Republic (WRUPR), such as, in particular, Petro Bubela is the prospect and requires further researches.

Keywords: Bela Kuhn, Budapest, Galician Army, diplomacy, diplomatic mission, Western Ukrainian People's Republic, Lviv, Petro Bubela.